

УДК 611(092)(477)

DOI: 10.24061/1727-0847.22.4.2023.55

В. С. Пикалюк, В. З. Сікора**Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк; *Сумський державний університет, м. Суми*

СЛАВЕТНІ ІМЕНА УКРАЇНСЬКИХ АНАТОМІВ СУЧАСНОСТІ: ПРОФЕСОР ВОЛОДИМИР ГЕОРГІЙОВИЧ КОВЕШНІКОВ

Професор Володимир Георгійович Ковешніков

Готуючи до перевидання тритомний підручник «Анатомія людини» за редакцією професора В. Г. Ковешнікова, видавництво запропонувало оформити авторські свідоцтва на українськомовне та англійськомовне видання, захистивши його український пріоритет. Співавторами класичного навчального видання, апробованого часом, є (у більшості випадків уже були) 17 провідних професорів-анатомів України. Вчитайтеся в ці імена: Володимир Георгійович Ковешніков (Луганськ), Іван Іванович Бобрик (Київ), Микола Анатолійович Волошин (Запоріжжя), Андрій Степанович Головацький (Ужгород), Ігор Іванович Ільїн (Одеса), Георгій Степанович Кірюкулов (Донецьк), Володимир Олексійович Козлов (Дніпро), Юрій Петрович Костиленко (Полтава), Віктор Михайлович Лупир (Харків), Богдан Григорович Макар (Чернівці), Василь Степанович Пикалюк (Сімферополь-Луцьк), Олег Юрійович Роменський (Вінниця), Віталій Зіновійович Сікора (Суми), Ярослав Іванович Федонюк (Тернопіль), Віктор Гаврилович Черкасов (Київ), Богдан Васильович Шутка (Івано-Франківськ). Це географія усієї університетської України, ареопаг ваших учителів.

За кожним іменем стоїть анатомічна школа, славетна плеяда учнів. І святий обов'язок кожного з нас встигнути сказати вдячні слова живим і нагадати всім звучні імена тих, хто вже пішов у по тойбічний світ.

Кажуть, що фортуна – пані дуже вередлива. Свою увагу вона звертає далеко не кожного. А якщо раптом вона й усміхнулася вам – не спішіть святкувати й бити в литаври. Адже ця підступна особа дуже перебірлива в проявах своєї уваги та прихильності. Комусь дістаються блага матеріальні, – але чи багато таких, хто зумів їх збільшити, не ставши духовно нищим, маловажним? Іншим перепадає можливість прожити життя згідно з десятьма заповідями Христа – та чи багато з них відміряли день чи рік свого життєвого шляху без скоєного гріха, виправдовуючись, що «усе людське мені властиве»! І тільки обраним, одному з сотні чи тисячі, її Величність Доля дарує неоціненний дарунок – зустріч з Учителем.

Саме він власним життям навчає своїх учнів умінню не поступатися принципами морального гуманізму, творити добро, не давати матеріальному возвеличитися над духовним, у погоні за престижними життєвими реаліями «золотого теляти» не

розгубити неоціненне срібло душі, пам'ятаючи істину, що «перед великим розумом схиляють голови, а перед великим серцем стають на коліна».

Саме таким дарунком Всевишнього був для багатьох морфологів, що працюють у різних куточках України, наш Учитель – Володимир Георгійович Ковешніков, унікальна людина дня вчорашнього і музейний раритет дня сьогоднішнього, поєднавши в собі найвищий професіоналізм і елементарну людську порядність.

Володя Ковешніков народився п'ятим у багатодітній сім'ї міщан Ганни Іванівни та Георгія Павловича 7 листопада 1931 року, про що свідчить запис від 8 листопада в реєстраційній книзі РАГС міста Борисоглібська Воронежської області. Ота розбіжність в один день дала можливість у подальшому мати два дні народження. Із чотирьох братів, що пішли на фронт, на двох отримали «похоронки», ще про одного жодна звістка так і не прийшла, четвертого, тяжкопораненого, таки дочекалися додому. Атмосфера рідної домівки, просякнута теплом і турботою, батьківською строгістю і материнською добротою, наклала свій відбиток на раннє мужніння єдиної опори і надії сімейства – на Володю, найменшого сина, на формування стержня його особистості, де переважала чесність, працелюбство, людська доброта й готовність відгукнутися на проблеми чи запити ближнього – що і визначило зрештою вибір майбутньої професії. Усі шість років навчання в Саратовському медінституті прожив у гуртожитку на стипендію – спочатку підвищену, бо всі сесії, починаючи з першої, він складав «на відмінно», а починаючи з четвертого курсу – на Сталінську, яка значно перевищувала тогочасну лікарську зарплатню.

Ще активно займався спортом – легкою атлетикою та баскетболом, входячи до складу збірних команд інституту та міста, часто виїжджав на республіканські та всесоюзні змагання. Із віком перекваліфікувався на бадмінтон та шахи. І треба визнати, що 70-річний ректор Луганського медичного університету мав обмежений вибір гідних суперників під час студентських спартакіад. Чудову фізичну форму відчували на собі декани та професори, які намагалися без послуг ліфта й задишки встигнути за «шефом» у його регулярних «об'льогах» територій, корпусів, гуртожитків.

Після річної хірургічної субординатури прийняв пропозицію взяти участь у конкурсі в очну аспірантуру з нормальної анатомії – виражена шкірна алергійна реакція на йод і на інші антисептики змусила відкласти реалізацію власної мрії про хірургічну практику майбутнім двом синам – Георгію та Олександрю, що блискуче оперу-

ють сьогодні у Львові та Чикаго. Знаючи ціну власного життєвого успіху, він і в нащадків виховав загострене відчуття власного Я, надавши можливість без огляду на батьківське прізвище, самотійно торувати власні професійні та життєві стежини.

Після закінчення аспірантури та захисту кандидатської дисертації «Мінливість середньої черепної ямки людини», яку він виконав під керівництвом знаного морфолога та чудового вчителя професора Вадима Йосиповича Біка, починається трудова діяльність на посаді асистента кафедри анатомії людини та заступника декана педіатричного факультету Саратовського медичного інституту. Перша і єдина любов на всі спільно прожиті роки (мікропедіатра Валентину Ковешнікову ми, його учні, обожнювали і величали не інакше як Мадонною за неземну красу – фізичну та духовну, а через її руки професіонала пройшов не один десяток наших нащадків), весілля і народження первістка загостило житлову проблему. Саме перспектива її реального розв'язання була найвагомим аргументом для участі в конкурсі на посаду асистента кафедри анатомії людини нещодавно сформованого Тернопільського медичного інституту, де Володимир Георгійович Ковешніков пропрацював 23 роки, пройшовши шлях від асистента до професора, завідувача кафедри, голови профкому, секретаря парткому, проректора з навчальної роботи. І цілком закономірним виглядає рішення вченої ради Тернопільського медичного університету імені І. Я. Горбачевського у 2008 році, у дні святкування 50-річчя навчального закладу, присвоїти звання Почесного професора саме В. Г. Ковешнікову. Правда, ще раніше, у 2003 році, таке ж рішення ухвалила вчена рада Луганського медичного університету, визначаючи внесок свого ректора у створення матеріальної бази та формування кадрового потенціалу вищого навчального закладу.

У 1972 році за засіданні спеціалізованої вченої ради рідного Саратовського медінституту молодий тернопільський доцент захистив докторську дисертацію «Площина природного орієнтування голови і вплив їх стійких змін на ріст і формування черепа», виконану під науковим консультуванням знаного антрополога Віктора Валер'яновича Бунака. А вже в 1973 році Володимир Ковешніков стає професором. Це було перше вчене звання високого рангу. Наступними стали академічні звання академіка Міжнародної академії інтегративної антропології, академії наук Вищої школи України, Польської академії медицини, Петровської академії наук та мистецтв, Всесвітньої академії медицини ім. А. Швейцера, отримання почесного звання «Заслужений діяч науки і техніки України»,

нагородження орденом «За заслуги» III ступеня та Великою золотою медаллю імені Альберта Швейцера.

Блискучі результати трудової діяльності професора В. Г. Ковешнікова в Тернополі не залишилися поза увагою влади. І вже в 1984 році він робить нелегкий вибір між двома пропозиціями МОЗ України (очолити базову аналогічну кафедру столичного Київського медичного інституту або стати ректором і завідувачем кафедри анатомії людини Луганського медичного інституту) на користь периферійного Донбасу, вважаючи, що елітна, почесна і відповідальна посада ректора дає можливість зреалізувати творчий, педагогічний, організаційський, виховний та господарський потенціал людини. І це було знакове рішення як для професора, так і для очолюваного ним вищого навчального закладу, який під його керівництвом за 20 років став науковим і професійним флагманом когорти медичних університетів та академії України.

Саме в Луганську зреалізувалася ще одна грань непересічного таланту Володимира Георгійовича. Він ніколи не дарував дружині квітів із магазину чи ринку. Це були завжди власноруч вирощені на підвіконні тюльпани до 8 Березня чи весняно-літньо-осіннього розмаїття з клумби на шести дачних сотках колишнього річкового русла, де досягали в траві полуниця, овочі все літо, рання та пізня малина, сортовий виноград, яблука та груші в жовтні, мед з цвіту акації, липи, гречки за сезоном. І все це було без хитромудрих теплиць і оранжерей, засобів малої механізації та прийомів заокеанської агротехніки – основним технічним та фізичними дійством виступали дві чоловічі мозолисті долоні, що вмюють блискуче вправлятися не тільки професійною ручкою з воістину золотим пером (одних монографій написано – 18, а ще ж 13 підручників і два десятки навчальних посібників, більше 500 статей та тез), але й лопатою, кельмою, секатором...

Насіння для своїх грядок і клумб він добирив так само прискіпливо і скрупульозно, як і фрази для наукових доповідей. І хоч би куди закидала його доля для участі в наукових симпозиумах, з'їздах (одних іноземних столиць відвідав 25), він ніколи не забував побувати в торгових насінневих рядах місцевого ринку, повертаючись додому щоразу з майбутніми новими екзотичними сортами томатів, шпинату, газонної трави, хризантем чи лілій. Може в цих земних і земляних віддушинух вихідного дня знайшла свій фенотипний прояв генотипна спадковість робочої сім'ї, у якій Володимир Георгійович виступає інтелігентом першого покоління? Хоча на святкуванні свого 50-річчя у відпо-

відь на гучне захоплення чергового промовця його розумом та інтелігентністю він резонно зауважив, що істинними інтелігентами, можливо, стануть його внуки – високоосвічені спадкоємці третього родового покоління.

Володимир Ковешніков – один із найбільш знаних вітчизняних анатомів, чие наукове ім'я є найвищим авторитетом у професійному колі морфологів, про що свідчило обрання його Почесним президентом Всеукраїнського наукового товариства анатомів, гістологів, ембріологів і топографоанатомів. Понад 50 років він вів інтенсивні комплексні спостереження, вивчаючи філо-, онтогенетичні особливості росту, будови, формоутворення та регенераторних потенцій опорно-рухового апарату, нервової та ендокринної систем від впливом ендо-, екзогенних чинників різної етіології та інтенсивності. Характерна риса наукових досліджень академіка – їх пріоритетність (про що свідчать десятки патентів й авторських свідоцтв) та фундаментально-прикладний характер. Загалом – то планомірні поступальні кроки експериментального вивчення впливу фізичних, біологічних, хіміко-фармакологічних чинників середовища, умов проживання на роботу, життєзабезпечувальних та інтегровувальних системи людського організму. Моделюючи дію цих антропогенних екзо- та ендогенних чинників на тваринах, він розв'язував питання пошуку шляхів і засобів корекції або ж профілактики несприятливих наслідків цього впливу. І закономірним підсумком, гідною оцінкою актуальності і затребуваності результатів наукового пошуку стало присудження Державної премії України в галузі медицини у 2000 році.

У 75-річному віці, подорожуючи на теплоході по Нілу, уникаючи чергових ювілейних торжеств, у розмові про джерела людського щастя й виток щоденного оптимізму Володимир Георгійович назвав однією з головних умов життєвої самореалізації наявність учнів, продовжувачів і втілювачів наукових думок і замислів, які становлять у своїй сумі поняття наукової школи. Під його мудрим керівництвом підготовлено 19 докторів та понад 50 кандидатів наук. І хоч би де працювали його учні, очолюючи морфологічні кафедри Тернополя і Сум, Луганська і Сімферополя, у наукових лабораторіях і студентських аудиторіях Кременця, Луцька, Рівного, Одеси, у клініках Києва та Львова, близького чи далекого зарубіжжя, всі вони гордо іменують себе «ковешніковцями», тобто пташенятами родового морфологічного гнізда Володимира Георгійовича Ковешнікова, потай сподіваючись, що своїм життям виправдають рідкісний і щедрий дар долі – мати Вчителя.

У паспорті Володимира Георгійовича, у графі «національність», був запис «росіянин». Робочою мовою професора була російська. Нині ж онуки у Львові і Чикаго спілкуються виключно українською та англійською. Через рік після очолювання ним Луганського медичного університету, тут запрацював перший в області українськомовний ліцей для школярів. А під час конкурсного відбору на вакантні посади професора чи доцента з'явилась обов'язкова умова – вільне володіння українською мовою. Перший цикл університетських лекцій для студентів українською був прочита-

ний мною в далекому 1993 році – доцентом кафедри анатомії людини ЛугДМ У. Коли в 2014 році Луганськ опинився під п'ятою рашистського окупанта, Володимир Георгійович очолив проукраїнську частину університетського колективу, яка релокалізувалась на територію, контрольовану Україною, продовживши навчальний процес. Саме там, на міському кладовищі Стаханова, розташовані могили почесного громадянина міста Луганська професора Володимира Георгійовича і його вірної подруги впродовж життя Валентини Андріївни Ковешнікових.

Колектив кафедри анатомії людини Луганського медичного університету, 2004 р. (професор В. Г. Ковешніков сидить третім зліва)

У перерві між засіданнями наукового конгресу (професор В. Г. Ковешніков третій зліва)

Подружжя Володимир та Валентина Ковешнікови

Професор В. Г. Ковешніков в оточенні своїх аспірантів (м. Тернопіль, 2000 р.)

Відомості про авторів:

Пикалюк Василь Степанович – доктор медичних наук, професор, професор кафедри анатомії людини Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк;

Сікора Віталій Зіновійович – доктор медичних наук, професор, професор кафедри морфології Сумського державного університету, м. Суми.

Information about the authors:

Pykalyuk Vasyl S. – Doctor of Medical Sciences, Professor, Professor of the Department of Human Anatomy of Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk;

Sikora Vitaly Z. – Doctor of Medical Sciences, Professor, Professor of the Department of Morfologia of Sumy State University, Sumy.

Надійшла 16.10.2023 р.